223727
0.775

ALFÖLDI TUDOMÁNYOS GYÜJTEMÉNY
(AZ ALFÖLDI TUDOMÁNYOS INTÉZET ÉVKÖNYVE)
III. SZERKESZTI: BARTUCZ LAJOS 2. SZ.

A SZEGEDI ÉS SZEGEDKÖRNYÉKI ÁLTALÁNOS ISKOLÁK FELSŐ OSZTÁLYÚ TANULÓINAK VISZONYA AZ OLVASÁSHOZ

ÍRTA:

Dr. GERÉB GYÖRGY

SZEGED, 1950

Délmagyarország Nyomda NV Szeged 50819 Felelős vezető Koncz László

Jelen dolgozatomban közölt vizsgálódásaimat főképen az általános iskolák felső osztályaiban folytattam. Azok az elszórt próbálkozások, amelyeket az általános iskola alsó osztályaiban és a gimnáziumban végeztem, meggyőztek arról, hogy sok érdekességet rejt még magában ez a kérdés. Ezért folytattam kutatásaimat, hogy a fejlődés skáláját kiegészíthessem. Az itteni tapasztalataimat egy későbbi dolgozatomban fogom ismertetni.

Szegeden, 1950. március 15-én.

A SZERZŐ

223727

R
1977

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA 2405 /1950 M. SZ.

MTA
KIK
0 00006 84508 7

I. A vizsgálati módszer leírása.

Vizsgálataimat 1948 októbertől 1949 októberig végeztem el. el. Ezen idő alatt 1397 gyermeket vizsgáltam meg, ebből 4730 vidéki és 2667 szegedi gyermek. Kérdőívvel fordultam a magyar-szakos kartársakhoz, hogy végezzenek el egy kettős kísérletet. Az első részben állítsanak ki statisztikát arról, hogy a jelenlevő tanulók közül hányan olvasnak mesét, irodalmi könyvet, ponyvát és menynyi a semmit sem olvasók száma (aki tankönyvén, vagy ujságon kívül más könyvet nem olvas). Egyes kategóriákhoz tartozás egyöntetűségének biztosításáért részletesen megjelöltem, mit soroljanak be a kategóriákba. Felállás és a kérdéses könyvek megkérdezése alapján történt a besorolás. A második részt a tanuló töltötte ki egy irkalapra, ezen szerepelt életkora és osztálya. A tanító egyenként adta fel a kérdéseket, és megvárta, míg az osztály valamennyi tagja válaszolt. A kérdések a következők voltk:

1. Szüleim foglalkozása.
2. Miért szeretem a mesét (irodalmi könyvet, ponyvát), vagy miért nem olvasok?
3. Írd le az eddig olvasott könyvek közül azoknak a címét, amelyek éppen eszedbe jutnak.
4. Miért éppen ezek tetszettek?
5. Honnan veszem olvasmányaimat?
6. Hány órát olvasok átlag naponta?
8. Mivel szeretek legjobban foglalkozni?

A második és negyedik kérdésre adott válaszokat a feldolgozás során összevontuk. A két kérdést az indokolta, hogy a gyermek többet és részletesebben nyilatkozzék meg. A beszedett lapokra a tanító utólag rövid jellemzést írt a gyermek szociális körülményeiről, előmeneteléről. A beérkezett válaszokból kiderült, hogy sok használható adat mellett hanyag, nem eléggé tárgyilagos feleletek is becsúsztak. Ennek oka abban található, hogy a nevelők egyrésze magyarázás ellenére is összecserélte a kutatást a tanítással, és felesleges magyarázatai folytán némelyik helyen szuggerált válaszokat nyertünk. Sok helyütt többféleképp kezelték a kategóriába sorolást.

A fenti hibákat azzal helyesbítettem, hogy újfajta kérdéssorozatot állítottam össze és *irányító* kérdések segítségével szabad kikérdezés formájában ellenőrző vizsgálatokat végeztem. Segítségemre voltak a Pedagógiai Főiskola hallgatói, akik vezetésem mellett egységesen végezték el a kísérleteket. A feltételeket szószerint jegyzőkönyveztük, megjegyzéseinket és a tanítók észrevételeit rávezettük a jegyzőkönyvekre.

A kérdések a következők voltak:

1. Hány éves vagy?
2. Hányadik osztályba jársz?
3. Általános előmeneteled (jeles, jó, közepes, gyenge)?
4. A szüleidnél laksz?
5. Mindkét szülőd él?... apa... anya...
6. Mivel foglalkoznak a szüleid (vagy hol dolgoznak)?
7. Hány testvéred van?... fiú... leány...
8. A lakás szobáinak a száma? Hányan laktok a szobában?
9. Hányan alusztok egy ágyban? Kivel?
10. Hány barátod van? Velük szeretsz játszani, vagy egyedül?
11. Mi a kedvenc szórakozásod?
12. Ha sok pénzed lenne, mit csinálnál vele?
13. Szeretsz-e másoknak parancsolni? Engedelmeskedni?
14. Sorold fel, hogy milyen könyveket olvastál? A címét, ami éppen eszedbe jut.
15. Milyen legyen az a könyv, ami legjobban érdekel?
16. A könyv víg legyen, vagy szomorú?
17. Izgalmas legyen, kalandos, tanulságos, felfedezőkről szóljon, vagy utazásról, vagy miről?
18. Hosszú legyen, vagy rövid?
19. Milyen legyen a befejezése?
20. Kik legyenek a szereplői?
21. Miért szeretsz olvasni? Vagy miért nem olvasol?
22. Kihez szeretsz hasonlítani?
23. Ki a kedvenc hősöd?
24. El szoktad-e olvasni bátyád, vagy szüleid könyveit?
25. Mit szeretsz a könyvekben?
26. Mit útálsz a könyvekben?
27. Megbeszéled-e valakivel a könyvet, amit olvastál?
28. Honnan kapod a könyveket?
29. Mennyit olvasol átlag havonta?
30. Mit szeretsz legjobban?
31. Mitől félsz legjobban?
32. Mi szeretnél lenni?
33. Mi a legnagyobb kívánságod?
34. Milyen mozi (színdarab) tetszett leginkább?

Néhány helyen dolgozatot írattunk a gyermekekkel „Milyen könyvet szeretnék olvasni" címmel. Egyik-másik dolgozat jól kiegészítette vizsgálati eredményeinket.

Szegeden:

Osztály	V. fiu		V. leány		VI. fiu		VI. leány		VII. fiu		VII. leány		VIII. fiu		VIII. leány		Fiu összesen	Leány összesen
A vizsgált tanulók száma	385	%	467	%	315	%	373	%	233	%	352	%	228	%	314	%	1161	1506
Ebből irodalmi könyvet olvas	111	29	136	29	126	40	157	42	125	58	194	55	150	66	213	68		
Mesét olvas	154	40	234	50	98	31	164	44	35	15	84	24	18	8	57	18		
Ponyvát olvas	58	15	46	10	50	16	26	7	42	18	35	10	48	21	28	9		
Semmit sem olvas	62	16	51	11	41	13	26	7	21	9	39	11	12	5	16	5		

A megvizsgált tanulók száma Szegeden összesen:	2667

1. sz. táblázat.

Vidéken:

Osztály	V. fiu		V. leány		VI. fiu		VI. leány		VII. fiu		VII. leány		VIII. fiu		VIII. leány		Fiu összesen	Leány összesen
A vizsgált tanulók száma	768	%	755	%	607	%	660	%	451	%	509	%	358	%	572	%	2184	2556
Ebből irodalmi könyvet olvas	137	18	128	17	179	30	218	33	198	44	267	47	201	56	371	65		
Mesét olvas	349	46	453	60	215	35	350	53	104	23	188	33	39	11	97	17		
Ponyvát olvas	95	12	23	3	102	17	19	3	81	18	46	8	71	20	46	10		
Semmit sem olvas	187	24	151	20	111	18	73	11	68	15	68	12	47	13	57	8		

A megvizsgált tanulók száma vidéken összesen:	4730

2. sz. táblázat.

A szaktanítói tanfolyam hallgatóit megkértem, hogy írják le röviden tapasztalataikat a gyermek olvasmányaira vonatkozólag. Ezen azt is feltüntették, hogy iskoláik népiskolából, polgáriból, illetőleg gimnáziumból alakultak-e ki, s milyen a könyvtári állapotuk.

A többféle módszer összevetése meglehetősen tisztázott képet tárt elénk. Lényeges eltérést találtam a szegedi és a vidéki gyermekek adatai között, továbbá különbség mutatkozott a belterületen és külterületen élő szegedi gyermekek között is. A nemek közti eltérés viszont nem látszik olyan feltűnőnek, mint azt a szakirodalomban nagyon sok szerző hangsúlyozza.[1]

Az összesített eredményt az 1. és 2. számú táblázat mutatja.

II. Mit vár a gyermek a mesétől?

Az irodalmi érdeklődés kezdete a mesék országába nyúlik vissza. A mese tágítja a gyermek világképét, tárgyismeretét és szókincsét. A képeskönyvek rövid verssorai épp úgy hozzátartoznak az irodalmi ízlés kialakításához, mint később az ifjúsági regény, kalandirodalom, útleírás. *Binét Ágnes* találóan mutat rá arra, hogy a későbbi ponyvairodalom, szennyirodalom nyomait a kulturális érték nélküli, mesterkélt nyelvezetű és tartalmú képeskönyvirodalomban kell keresni.[2] A gyermeknek nem szabad éreznie, hogy őt kirekesztik a felnőttek „valóságos" életéből. Ki kell elégíteni érdeklődését, megismerni akarását, tudásvágyát és igényeinek megfelelő csinos kiállítású könyvet kell a kezébe adni. Nem arról van szó, hogy el akarjuk vonni a mesékből a romantikát és moralizáló tanételek gyüjteményét akarjuk a gyermek elé állítani, ez a másik véglet lenne. A gyermeket azonban a mesemondónak el kell vezetnie mások életének a megértéséhez, a munka megbecsüléséhez és megszerettetéséhez.

A népmese jeles termékei rendszerint alkalmasak arra, hogy a gyermekek valóságtudatát kibővítsék; sok hasznos ismerethez juttatják a gyermekeket. Ezt hangsúlyozza *A. P. Bakuskin* is: „A folklor felfedett a gyermek előtt egy egész világot. Reális ismeretek enciklopédiája volt számukra a népi bölcseség kincsesháza, sajátszerű kódexe a népi erkölcsnek, pontos kifejezőképességével.[3] Ezen a téren a szovjet gyermekirodalom különösen fejlett.[4]

[1] *Rumpf* szerint a mese kivételével ez mindenütt látszik. *Rumpf:* Kind und Buch. 1928[2] 49. l. „A mese neutrális". Ezzel szemben vizsgálataimat alátámasztja *Max Zollinger:* Das literarische Verständnis des Jugendlichen und der Bildungswert der Poesie. 1926. Leipzig.

[2] *Binét Ágnes:* Ponyvairodalom a gyermekszobában. Köznevelés. 1947. évf. 6. szám.

[3] *A. P. Babuskin:* Az orosz gyermekirodalom története. Ucspedgiz, 1948.

[4] Kiemelkedő a mi irodalmunkban a magyar nyelven *Trencsényi Waldapfel Imre* tolmácsolásában megjelent gyüjtemény: Furujácska, csuprocska. Franklin kiad. *Erdődi József* fordításában megjelent: *Ljubarszkaja:* Legszebb orosz mesék. Hungária. 1949.

A különböző szellemek, ártó furiák hatásáról elítélő véleménynyel szólnak a pedagógusok. *Makarenkó* is ártalmasnak tartja az ellenséges szörnyetegek szerepeltetését. Szerinte a gyermeki fantázia eleinte ezeket reálisnak fogja fel, s csak később érkezik el arra a fokra, hogy megérezze művészi értelmüket. „Mindenekelőtt vessük el mindazokat a meséket, amelyekben a gonoszról, ördögről, boszorkányokról, manókról, tündérekről stb.-ről van szó... Zsenge korban azonban a gyermek könnyen reális alakoknak fogja fel a „tisztátalan szellem" e képviselőit, s ezek azután a gyermek fantáziáját könnyen valami komor és ijesztő misztika irányába terelik."[5]

Az orosz reálista irodalom megmutatja, hogy a munka hősei, a technika vívmányai közel állanak a gyermekhez és mozoghat a mese az ezek köré szőtt színes történetek, képzelt alakítások birodalmában is. Találóan írja erről *Benedek Rózsa:* „Az orosz gyermekkönyvnek nem a tündérkirályfi a hőse, hanem a gép. Hogy készül az üveg, a ruha, a gép, meg a könyv. Sőt egy egész csomó könyv magyarázza, meséli és népszerűsíti már a kis elemistáknál az 5 éves gazdasági programmot."[6]

A gyermekben már a „mesekorszakban" is erősen él az a vágy hogy az igazat, a valóságot tárják fel előtte. Nem szabad a valóságot megmásítani, hanem azt realisztikusan kell a gyermek elé tárni, de úgy, hogy a művészi interpretálást megértse, s megfeleljen értelmi fejlettségének. *Bjelinszkij* hangoztatja: „A gyermekek részére a dolgok ugyanazok, mint a felnőttek részére, csak a gyermek felfogásának megfelelően kell elmondani azokat, s ebben már benne is foglaltatik ennek a kérdésnek egyik legfontosabb oldala".[7]

A gazdagok és szegények harcát ábrázoló mesék élvezetes formában vezetik be a gyermeket az osztályharc megértésébe. A gyermekek így írnak a meséről: „Szeretem a mesét, mert szép és igaz". „A mesében sokat látok és hallok azokról a városokról, ahol még nem voltam." A gyermek az igazság győzelmét várja a mesétől. Az elnyomottak pártjára áll, fel akarja emelni a szegényt, az elhagyottat. Ugyanakkor szereti a bátor hőst, a csodás győzelmek kiharcolóját. Ez a fogékonyság igazságkeresés és érzelmi állásfoglalás ideológiai jelentőségü, pedagógiai fontosságú. Mindez nem áll ellentétben a mese „csodaigényével". A megvalósulás, a beteljesedés csodálatos útja magával ragadja a gyermeket. Egy V. osztályos leányka erről így ír: „Azért szeretem a mesét, mert csodálatos dolgok *igazán* megtörténnek benne". A mese nem tűri el az igazságtalan befejezést. A gyermeki egészséges optimizmus igényli

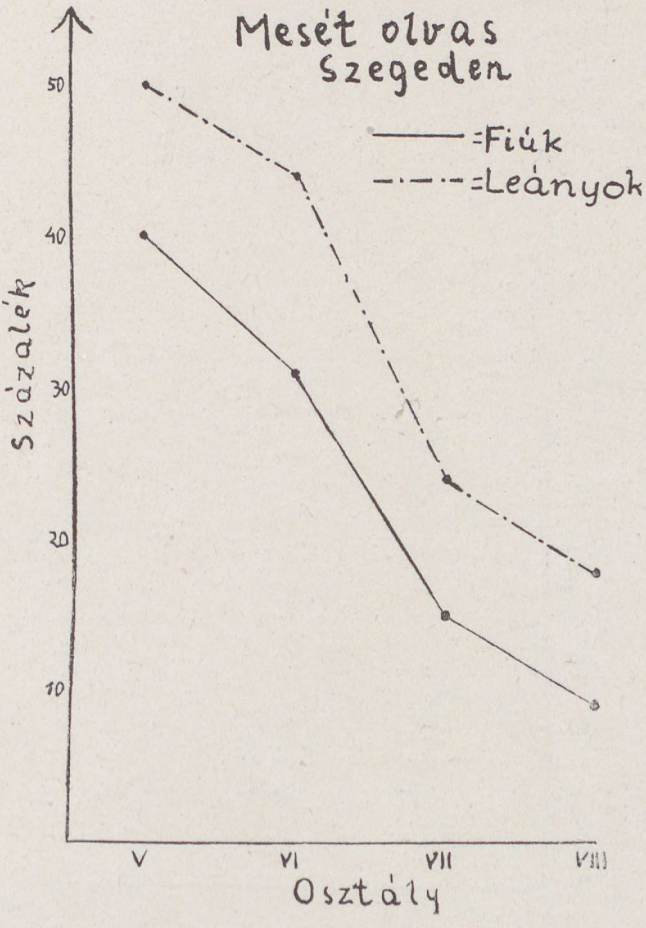
[5] *Makarenko:* Válogatott pedagogiai tanulmányok. Uj Magyar Könyvkiadó. Bpest. 308. l.

[6] *Benedek Rózsa:* A mai külföldi gyermekirodalom. A Jövő Útjain. IX. évf.

[7] *Bjelinszkij:* Két gyermekkönyv. Az összes művei négy kötetben. III. kiadás. Pétervár. 1906.

a kedvező, megnyugtató befejezést. Egy másik V. osztályos leány ezt írja: „Nem szeretem, ha a jó embereket a rosszak megbüntetik".

A mesét olvasók száma vidéken aránylag több, mint a városban. Általában a leányok több mesét olvasnak, mint a fiúk és hosszabb ideig. Az ötödik és hatodik osztály között lényegesen kevesebb eltérés található, mint a hatodik és hetedik osztály között. Amíg a meseolvasók száma a hatodiktól a hetedik osztályig Szege-

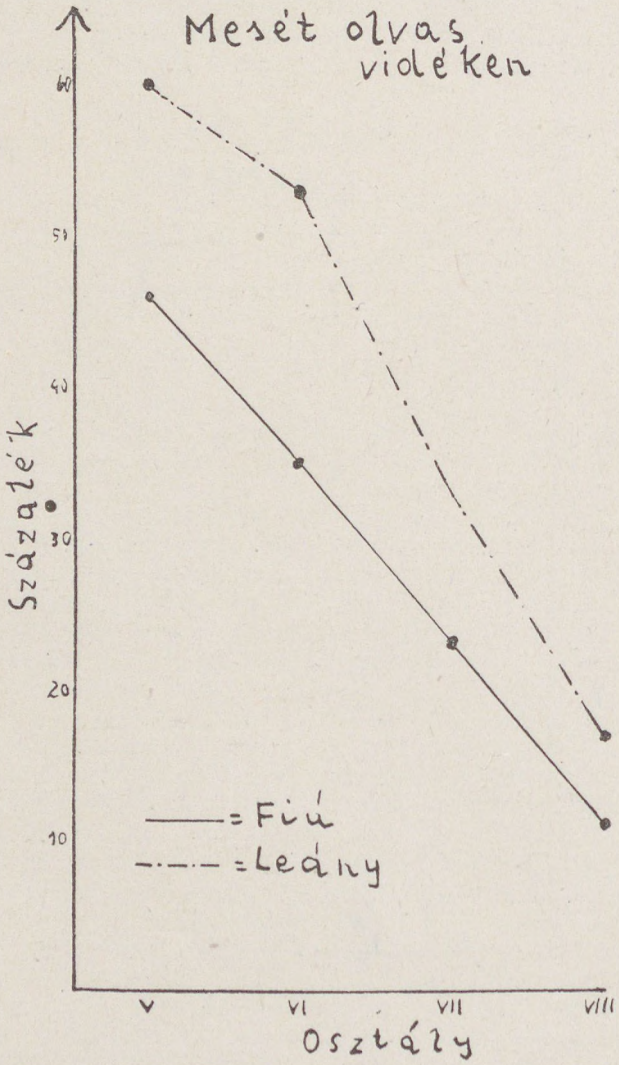

den a fiúknál 31%-ról 15%-ra, a leányoknál 44%-ról 24%-ra süllyed, addig az ötödik és hatodik osztály százalékszáma között fiúknál mindössze 9, leányoknál pedig 6% a különbség.

Nagyjában ezt mutatja a vidéki eredmény is. Itt a hatodik és hetedik osztály között a fiúknál 12%, a leányoknál 20% különbséget találunk, míg az ötödik és hatodik osztály között leányoknál 7%, fiúknál valamivel nagyobb ez a százalékkülönbözet. A 10—12

éves gyermek érdeklődési köre tehát ugrásszerűen tér át a mesékről a kalandos utazások, technikai felfedezések felé.

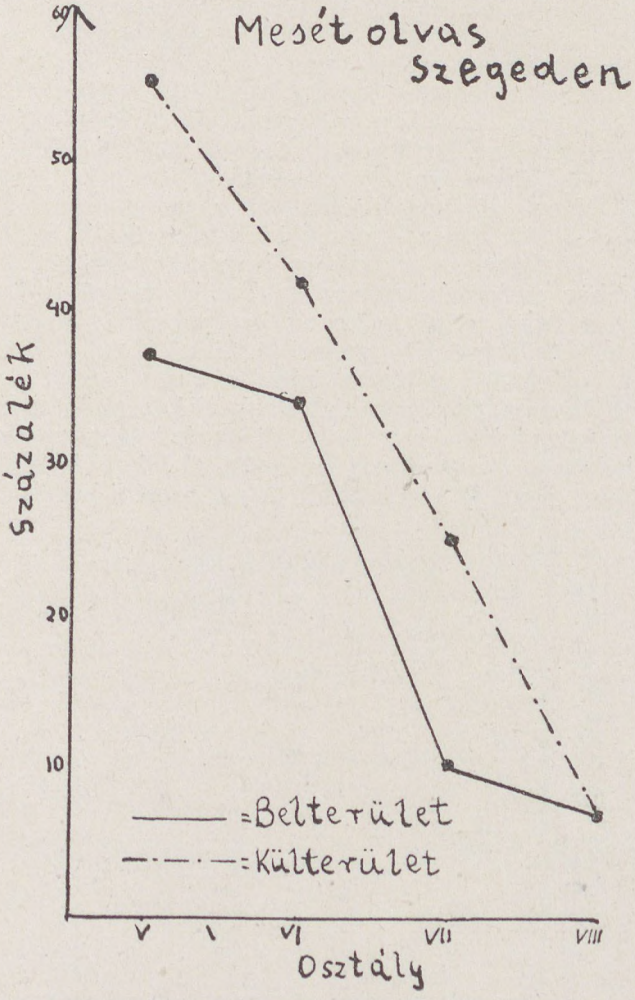
A meséskönyvet könnyebben és szívesebben megveszik a

szülők, mint a későbbi ifjúsági könyveket. Ennek oka sokszor a szülők nemtörődömségében és hozzánemértésében rejlik. Külterületi vizsgálódásaim során azt tapasztaltam, hogy a gyermekek „magánkönyvtára" meséskönyvből és — tegyük hozzá — olcsó ponyvákból állott. Sajnos sok iskola könyvtára annyira szegény,

hogy a gyermekek nagy hányada nem tudja kielégíteni olvasási vágyát.

A szaktanítói tanfolyam hallgatói, tanyai, kisvárosi iskolákban tanító kartársak nagyrésze panaszolta a jó könyvtár hiányát.

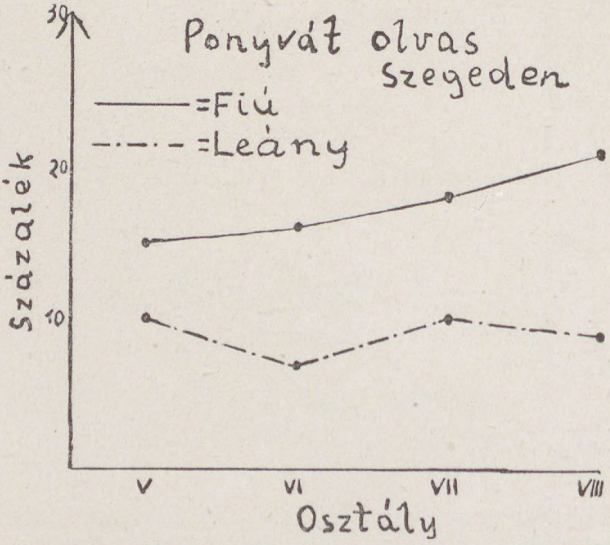

A jó meséskönyv nevelő értékét *Makarenko* igen fontosnak tartja. Kívánatosnak látja, hogy minden család könyvespolcán ott legyen a jó meséskönyv. „Az ügyesen elmesélt mese már a kulturális nevelés kezdete" — hangoztatja.[8]

[8] *Makarenko:* Válogatott Pedagogiai Tanulmányok. Uj Magyar Könyvkiadó. Bpest. 307. l.

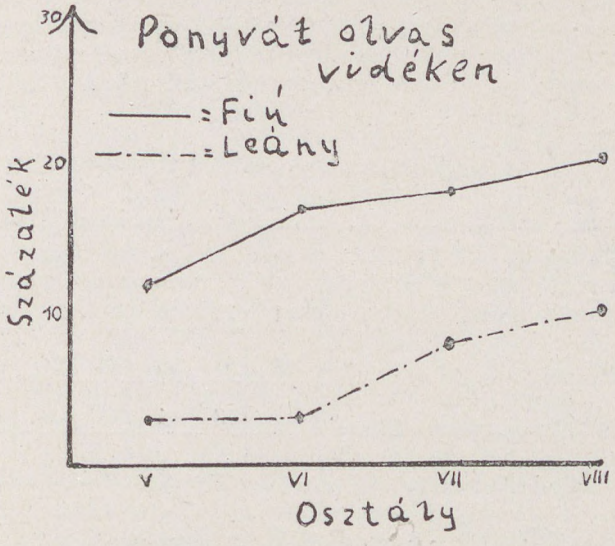
III. A ponyvairodalom és a gyermek.

Sok szidás hangzott el szülők, nevelők részéről a ponyva ellen. Ezzel szemben tény az, hogy az ifjúság vonzódik a ponyva felé, keresi a ponyvairodalom termékeit. Arra a kérdésre, hogy milyen legyen az a könyv, ami legjobban érdekli őket, a szokványos „szép", „kacagtató", „mókás", „igaz" mellett a legnagyobb százalékban szerepelt az „izgalmas", „érdekes", „érdekfeszítő" kitétel. különösen fokozódott ez a hetedik osztály körül. Itt a gyermekek 70—80 százaléka kalandos, izgalmas, gyorsanpergő cselekvéssel teli, nem ritkán durrogtatós, vadregényes, felfedező jelzővel illetett könyveket szeretik. Az ebben az időben olvasott Cooper, May Károly, Verne könyveknek közös gyökerük van a ponyvairodalommal és a felfedezőkről szóló hősies, technikai vívmányokról szóló ifjúsági könyvekkel. Közös vonás bennük az, hogy új utakat mutatnak meg, hogy az ember cselekvési hősies és kutató vágyát elégítik ki. A cselekmény gyorsan pergő kalandok izgalmával, örömével és várakozásával telített feszítő érzelmeket tár elénk. Igen valószínű, hogy a külteleki proletár gyermek nem olvasna annyi „dirr-durr" regényt, ha jó minőségű, hozzá közelebb álló, hősies, irodalmi nyelven megírt könyveket olvashatna. Bizonyára nem mutatna olyan siralmas helyzetet a grafikon, ha a Petőfi-telepi iskoláknak csak megközelítően olyan jó könyvtáruk volna, mint a belvárosi iskolák-

nak. Kultúrpolitikai háttere van annak, hogy az általános iskola megteremtése előtti népiskola nem rendelkezett olyan könyvtárral, mint a jórészt polgári gyermekeket tanító gimnázium. Népi demokráciánk eddigi szép eredménye és ötéves tervünk feladata, hogy skeresen befejezzük általános iskoláink teljes kiépítését.

A ponyvaolvasók száma Szegeden és vidéken egyaránt magas és a korral emelkedő tendenciát mutat.[9]

Ezen a téren találjuk meg a legnagyobb különbséget a fiúk és leányok olvasási érdeklődésben. Átlag 9—10%-kal több ponyvát olvasnak a fiúk, mint a leányok. Ez a különbség vidéken még magasabb százalékot mutat. (10—12%-ot.). A százalék-különbözetet a leányok kis részben a mese és irodalmi könyvvel egészítik ki, na-

Két belterületi iskola összesítési táblázata:

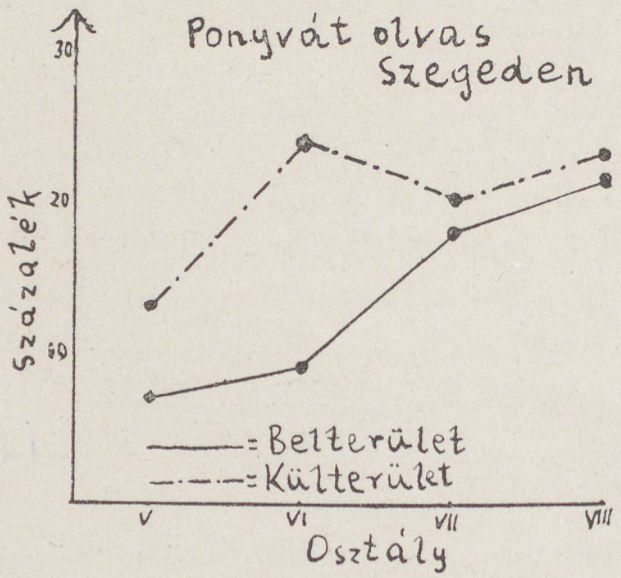
	V.		VI.		VII.		VIII.	
Jelenlevők létszáma	89	%	86	%	83	%	65	%
Irodalmi könyvet olvas	41	46	46	53	58	69	49	72
Mesét olvas	33	37	30	34	8	10	4	7
Ponyvát olvas	7	8	7	9	15	18	12	21
Semmit sem olvas	8	9	3	4	2	3	—	—

[9] A falusi ponyva olvasásához lásd: *Dégh Linda:* Adatok a magyar parasztság irodalmi életéhez. Magyar Századok. Bpest. 1948. 299—315. l., továbbá *Dégh Linda:* Népmese és ponyva. Magyar Nyelvőr 1946—47. 5 folyt., valamint *Kovács Ágnes:* „A „népirodalomból" különösen a betyár s a grófnékról szóló érzelmes regényeket olvassák szívesen". (Kalotaszegi népmesék UMNGY V—VI. Bpest. 1943. I. k. 20. l.

gyobb részben pedig a többnyire kétes értékű, úgynevezett „leánytörténetek" felé vonzódnak. (Cilike, Csöppike stb.) Ezek a leánytörténetek hamis világképükkel a burzsoá, elnyomó osztály igényeinek megfelelő nagyúri gesztusokkal félrevezetik az ifjúságot, peszszimista, elérhetetlen képet tárnak elébük és letünt, beteges, dekadens életszemléletet nyujtanak. Szocialista nevelésünk talán jobban sínyli ezt a szirupban feloldott mérget, mint a detektív regényeket.

Két külterületi iskola összesítési táblázata:

	V.		VI.		VII.		VIII.	
Jelenlevők létszáma	80	%	47	%	44	%	27	%
Irodalmi könyvet olvas	11	13	10	21	21	48	16	59
Mesét olvas	44	55	20	42	11	25	2	7
Ponyvát olvas	11	13	11	44	9	20	6	23
Semmit sem olvas	14	19	6	13	3	7	3	11

A leányolvasók ponyva utáni érdeklődése sehol sem éri el a 10%-ot, míg a fiúké minden esetben meghaladja. A külterület és belterület közötti különbség a fentiekben már ismertetett könyvtári nehézségek miatt itt különösen kidomborodik. (A hetedik osztály táján 15% a különbözet.)

Mi tehát a megoldás? Változtassuk meg a gyermekek természetét? „Azt tartjuk, hogy a fiatalság jellemző tulajdonságait nem szabad elnyomni, ellenkezőleg óvni, fejleszteni kell azokat, mert azok talajából kell az új, tökéletesebb embernek kinőnie" — hangoztatja a szocialista nevelés álláspontját *Kalinin*.[10]

Hallgassunk meg néhány gyermeki véleményt! Egy V. osztályos munkásgyermek írja: „Azt szeretem, ha van benne sok hirig". „Szeretem a dirr-durr könyveket" — írja egy másik Petőfitelepi VI. osztályos fiú — „mert élvezem, ha kergetik lovakon egymást". Egy másik V. osztályos parasztgyermek azért vonzódik a ponyvához, mert ezekben „harcolnak". Egy VI. osztályos alföldi parasztgyermek azt várja a könyvtől, hogy „valamely banda leleplezéséről szóljon." Egy V. osztályos orosházi fiú az „izgalmas életet" keresi benne. A másik VI. osztályos fiú szereti a ponyvát, mert lövöldözések vannak benne. Érdekes, hogy némelyik leány azért a ponyváért rajong, amelyben sok a gyilkosság; így egy VI. osztályos értelmiségi kisleány így nyilatkozik: „A Texas Bill az jó volt, mindjárt az első oldalon három gyilkosság volt benne".

Ha a gyermek természetéhez, kívánságához akarunk alkalmazkodni — már pedig *formailag* csak így tudjuk lekötni a gyermek érdeklődését — akkor ezeket a szempontokat figyelembe kell venni. Érdekes, izgalmas, kalandos, harcias, hősi tettekről szóló könyvet kell a gyermek kezébe adni. A gyermek helyes erkölcsi beállítottságú, igaz célokért küzdő hősökért is tud rajongani. A detektívregényt az irodalmi értékű kalandos regénnyel és a népért küzdő hősökről szóló olvasmányokkal szívesen felcseréli. Jellemző erre egy V. osztályos kisfiú írása, aki szereti a detektív *meg* utazásos regényt, mert „furfang van benne". Egy VIII. osztályos leány is a hősiességet és izgalmat keresi, de tisztultabb formában: „Olyan bátor hőse legyen a könyvnek, aki a népért harcol, nem baj, ha meghal, csak érje el a célját". Az ifjúságnak ezt a pattanó „elon vital"-ját jól jellemzi egy VI. osztályos gyermek: „Az a fontos, hogy mindig *történjék valam*". Egy másik VI. osztályos fiú az ismeretlen tájak után vonzódik a cowboy könyvekben: „mert abból megtanulom, hogy milyen tengerek, prérik és más vad dolgok vannak".

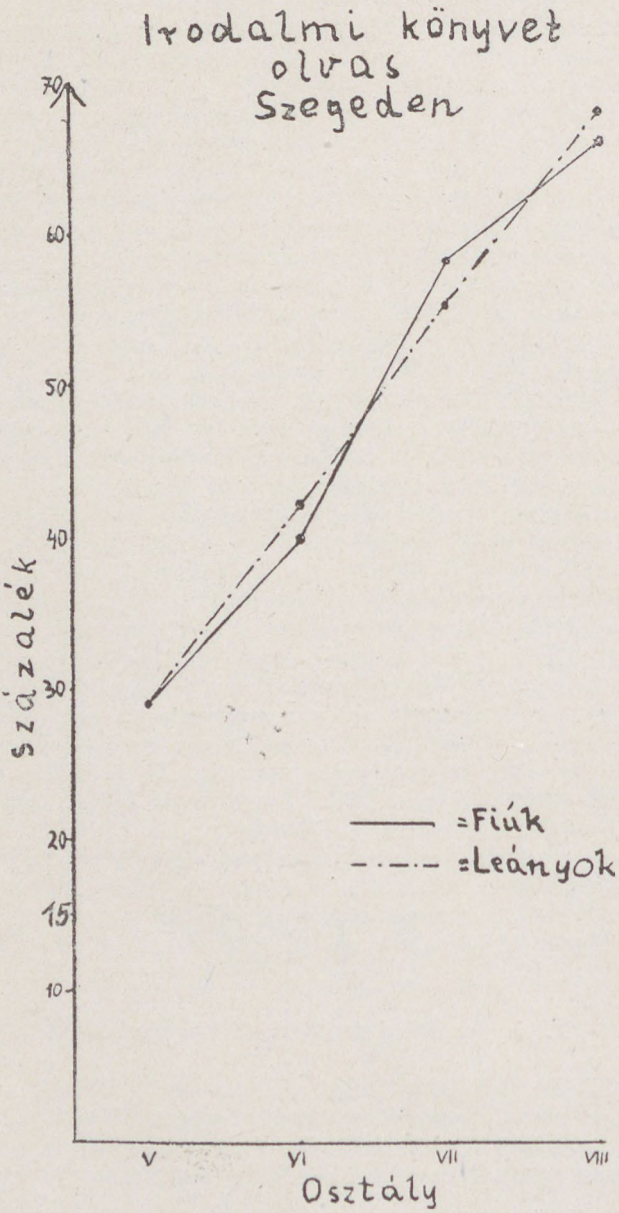
A ponyva akkor tűnik el, ha kiszorítja a jó irodalom, amely rendelkezik a ponyva alaki sajátságaival, de annak szennyes erkölcsi és világnézeti tartalma nélkül építő, buzdító, jelleggel.

IV. Az irodalmi érdeklődés kibontakozása.

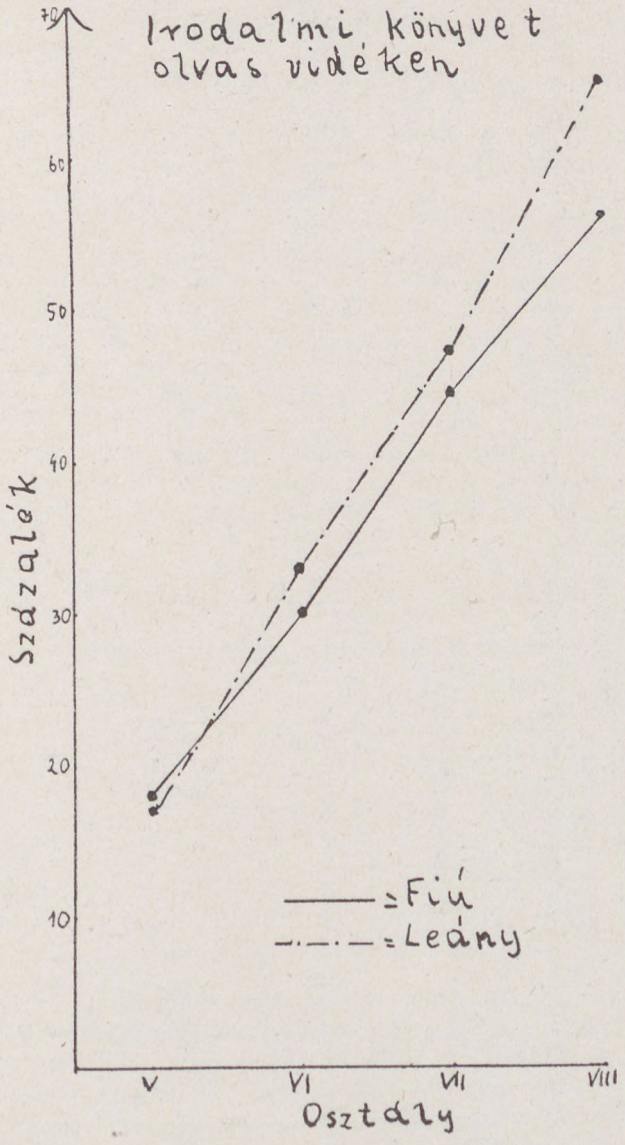
A fentiekből láthatjuk, hogyan vezet az út képeskönyvön, mesén, kalandos történeteken át az ifjúsági könyv, majd pedig a mind igényesebb irodalmi alkotás felé. Az irodalmi értékű könyvek utáni érdeklődésben egészségesen emelkedő ívelést találunk. Ugyanakkor

[10] *Kalinin:* A kommunista nevelésről. Bpest, Szikra, 1948. 9. l.

a ponyvaolvasók száma enyhén emelkedik, a meseolvasók száma pedig csökken, de nem tűnik teljesen el. Úgy látszik, hogy az alföldi gyermekek meseolvasó kedve erősen folklor hatás alatt hosz-

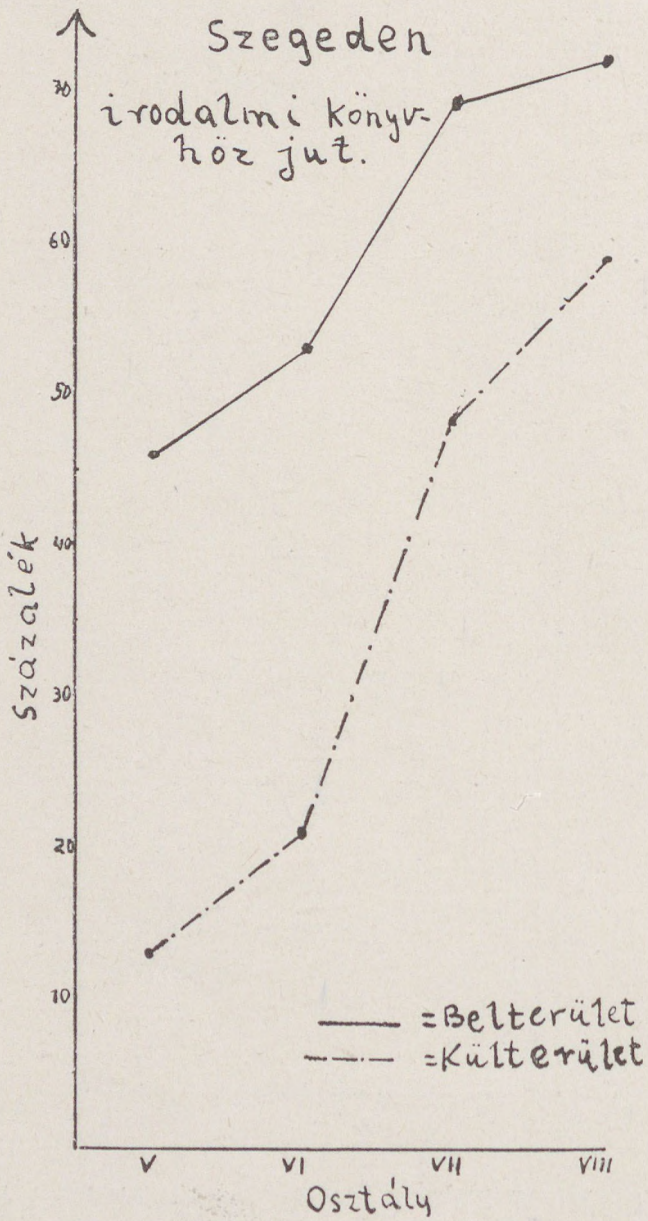

szabbra nyúlik, mint a nagyvárosié. *Wolgast*, *Rumpf*, az angol *Terman* és a budapesti vizsgálatok eredményei eltérnek ettől.[11]

[11] *Ligeti Boriska:* Mit mond könyveiről maga az ifjúság? A Jövő Útjain. XIII. évf. 50—54. l. Eredményeimet *Berend Klára* vidéki vizsgálatai is alátámasztják. *Berend Klára:* Az ifjúság irodalmi érdeklődése. Szeged. 1935. Közlemények A Pedagogiai Lélektani Intézetből. VI. f.

Vizsgálataim során érdekességként a szakirodalom több eredményétől eltérően azt találtam, hogy a fiúk és leányok irodalmi

könyv iránti érdeklődésében csak egészen csekély eltérés van a leányok javára, (vidéken kissé jobban szétágazik a két görbe), ha

azonban a szegedi és vidéki eredményeket egymásközt hasonlítjuk össze, a fiúknál osztályonkint 11—10—14—10%, a leányoknál pedig 12—9—8—3% különbséget találunk.

Még ennél is feltűnőbb az eltérés a belterületi és külterületi helyzetképnél. Addig, amíg Szegeden irodalmi értékű könyvhöz belterületen 46—53—69, ill. 72% jut, addig a külterületen 30—32—21, ill. 13%-kal kevesebb. Az egészséges felfeléívelés terén a két görbe egyezést mutat, sőt a felsőbb osztályokban a külterületi olvasási görbe meredekebb. Nem kétséges tehát, hogy *az igény, az olvasási vágy, a jó könyvek szeretete legalább olyan mértékben megvan a külterületen is, mint a belterületen.*

Hiányzik a jó könyvtár, az olvasás lehetőségének legfőbb biztosítéka. A kérdéses népiskolából átalakult iskolák egyike például apáca-iskola volt. A maradék könyvek döntő többsége a feudál-kapitalista klerikális állapotokat dicsőítette és így, mint hasznavehetetlent selejtezni kellett. Biztató jel, hogy a nagyobb gyermekek megtalálják az útat távolabb eső könyvtárakhoz. Részben a városba jönnek, nagyrészük a pártban, szakszervezetben kap értékes olvasnivalót.

Az olvasók száma még nem fejezi ki teljesen a valóságos tényállást, ahol könyvtár van, ott több könyv esik átlag havonta egy gyermekre. Erről a következő táblázat tanúskodik:

*Hány könyvet olvasnak a gyermekek havonta?**

Hány könyvet olvasnak a gyermekek havonta?*

		V. o.		VI. o.		VII. o.		VIII. o.	
		F.	L.	F.	L.	F.	L.	F.	L.
Szeged	Külterület	2.7	3.1	3.1	4.9	4.7	2.5	4.9	5.2
	Belterület	4.2	5.2	4.8	5.7	5.5	5.2	5.8	5.8
	Vidék	2.3	2.7	2.5	3.4	3.4	2.8	3.9	4.8

Az ifjúsági irodalom sokszor jutott mostohagyermek szerepre. Többnyire moralizáló pedagógusok és dilettánsok szüleményei voltak. Goethe mondása, hogy a gyermeknek a legjobb is épp, hogy jó, nagyon találó. A gyermek észreveszi a kirívóan mesterkélt hangú

* Ezt a táblázatot csak négy iskola adatai alapján állítottam össze.

12 Az iskola igazgatójának közlése szerint éppen most kaptak a VKM-től könyveket úttörő csapatkönyvtáruk megalapításához. A későbbi vizsgálat szakaszosan előreugró eredménye nem kétséges.

oktató és sivár könyvek értéktelenségét és többnyire megvetéssel fordul el ezektől. Lenézték, bacsapták, elkedvetlenítették az olvasástól. A másik esetben olvashatja a számára átgyúrt sok kicsinyítő képzővel megírt lefaragott pótlékokat, és ezt jellembeli fejlődése, ízlése sínyli meg. A nagy írók ifjúsági könyvei sokszor nagyobb közönséget vonzanak, mint egyéb könyveik. Hálás dolog az ifjúságnak írni. *Tolsztoj, Dickens, Balázs Béla, Zelk Zoltán, Gorkij, Puskin* és *József Attila* — hogy csak egy-két kiragadott nevet említsek — szép példát nyujtanak erre. A Szovjetunióban Sztálin-díjas írók tudatosan és szeretettel írnak szebbnél szebb könyveket az ifjúság számára.[13]

Nevelésügyi kongresszusainkon számtalanszor hangsúlyozták az irodalmi értékű ifjúsági könyv jelentőségét. Már 1913-ban *Nógrádi László* kiemeli, hogy gyermeknek és felnőttnek egyformán művészi fokon álló irodalom való, és az „ami nem művészet, az nem való a gyermeknek". Hasonló értelemben nyilatkozik *Sík Sándor* is.[14]

A gyermek lelkéhez csak a művészi mondanivalóval rendelkező nagy író tud közel férkőzni. Találóan fejezi ezt ki *Kardos László:* „Az úgynevezett ifjúsági vagy gyermekirodalom irodalmi, művészeti, esztétikai rangját illetően nem lehet alsóbbrendű a felnőttek irodalmánál."[15]

A szovjet ifjúsági irodalom a legmagasabb művészi értékkel tükrözi a szocialista pedagógia, a kommunista nevelés felfogását. A Makarenko által hangoztatott tisztelet és követelés kettősségét mutatja. Komolyan veszi a gyermeket, szovjet állampolgárnak tekinti. A hős komszomolcok és komszomolkák be is bizonyították a nagy honvédő háborúban, hogy méltók erre a megbecsülésre. Egyben arra is választ adtak, hogy érdekli őket hazájuk sorsa, a proletáriátus küzdelme. Az ifjúsági irodalom előkészítette őket arra a szerepre, amelyet betöltöttek, ők viszont megmintázták a következő nemzedékek hősies ifjúsági regényeit. Ezekben is kalandokról, izgalmakról, küzdelmekről van szó. A bátor, leleményes hős sorsát szívesen kíséri végig a gyermek-olvasó. „A szovjet irodalom gazdag az új, szovjetember , a szovjet hatalom viszonyai között, hősi valóságuk viszonyai között megszületett új jellem nagyszerű példáiban. N. Osztrovszkij Pável Korcsaginja, Oleg Kosevoj és társai Fagyejev: „Az ifjú gárda" című regényében ragyogó példái a lenini komszomol neveltjeinek, korunk hőseinek."[16]

[13] *Trencsényi Waldapfel Imre:* Az újabb magyar gyermekirodalom. Magyarok. II. évf. 9. sz. 550. l. skv. 1. v. ö. Orosz ifjúsági irodalom magyarul, Uj Szó, 1946. aug. 25.

[14] A Harmadik Egyetemes Tanügyi Kongresszus Naplója és a Legújabb Egyetemes Tanügyi Kongresszusi Ülések Jegyzőkönyvei.

[15] *Kardos László:* A gyermek és a könyv. Köznevelés. 1948. 128. l.

[16] *Kaftanov:* A Komszomol az élenjáró tudományért és kultúráért vívott harcban. Uj Magyar Könyvkadó N. V. 1949.

A Szovjetúnióban már megszünt és reméljük, hogy nálunk is nem parancsszóra szűnik meg a ponyvairodalom, kiszorítják azt az életszerű, érdekes, de egyben tanúlságos és munkára, hősiességre buzdító könyvek. A hamis burzsoá szemléletet visszatükröző detektívregények, ponyvatermékek alvilági környezete helyébe lép az élet, betörések helyébe a nép felszabadító küzdelme, másrészt a szegény leány szerencséje helyébe az osztályharcot visszatükröző eredményes és felemelő küzdelem kerül. Az ifjúság ösztönösen és tudatosan lép fel ezekkel az igényekkel. Egy VIII. osztályos parasztfiú írja: „Szeretnék olvasni olyan könyvet, ahol a szegény nép bátor, erős és harcol a céljáért." Egy gyulai kisfiú röviden foglalja össze *igényét:* „Legyen benne az élet." Egy VIII. osztályos értelmiségi leány, úttörő rajvezető, olyan könyvet akar olvasni, ahol a hős vérével küzd népe felszabadításáért. A könyv főszereplője addig harcoljon a hazájáért, míg győz, vagy népével együtt meghal. Egy szegedi munkásgyereket a történelmi tárgy vonzza: „Szeretem a történelmi könyveket, mert szeretem a szabadságot". Egy orosházi újgazda fia „politikáról" akar olvasni: „Írjanak politikáról, írják le, hogy a gazdagok hogyan zsákmányolják ki a szegényeket". Szegeden az egyik VIII. osztályos munkásfiút nagy emberek küzdelmei érdeklik: „mert találkozom a demokrácia nagy embereivel". Osztálytársa hasonlóan nyilatkozik: „Haladó szellemű könyveket szeretnék olvasni, ezek elősegítik, hogy lépést tartsak a fejlődéssel". „A könyv hősökről szóljon, akik a népet szeretik és a szereplők munkások legyenek" — kívánja egy kis V. osztályos fiú. A gyermekek tisztán látnak manapság, az iskola tágítja világképüket, növeli önérzetüket. Nem csodálkozhatunk azon, ha fejlett izlésüket nem elégíti ki a sok érzelgős regény. VII.-es árva kollégista írja: „Útálom azokat a könyveket, amelyekben nem írják meg az igazságot". A másik kollégista társa mozgalmi munkájában keres útmutatást: „Szervező, küzdelmes munkáról szóljon a könyv, a falu és város kérdéseiről". „Szóljon élmunkásokról".

A kapitalista rend kizsákmányolt munkásgyermeke többnyire hitetlenül olvasta a számára idegen „úri fiúk és úri leányok" történetét. Otthon arról hallott, hogy szülei fillérekért dolgoznak, vagy kenyér nélkül vannak, — a könyv pedig a szegények boldogulásáról mesélt. — Otthon az elkeseredést, jogos felháborodást, a kizsákmányolók elleni gyűlöletet hallotta, — a könyv hamis burokban a testvéri szeretetről szólott. — Nem oldotta meg a könyv az ő kérdéseit, mert nem is oldhatta meg. Mit keresett ez a gyermek? Választ töprengéseire, hogy miért nem járhat iskolába, miért nincs rendes lakásuk, kenyerük. 1934-ben ezt így fejezte ki az ifjúság: „Keresem azokat a könyveket, ahol nincs eltitkolva az igazság". „Az elnyomottak sorsával foglalkozó könyveket". „Olyan műveket, amelyek a jövővel foglalkoznak".[17]

[17] *Ligeti Boriska:* I. m. 51. l.

V. Tanulságok és feladatok.

Vizsgálódásaim során beigazolódott, hogy sok tennivalónk van az ifjúság irodalmi életének irányítása terén. Eddig is jelentek meg úgynevezett könyvtár-jegyzékek beszerezhető és beszerzendő könyvekről. A Köznevelés sorozatosan közli a kiselejtezniva'ó könyvek névsorát. Ezt a munkát alaposan végre kell hajtanunk, nem elég azonban, ha csak az iskolai könyvtárakból távolítjuk el a káros, hamisszemléletű könyveket, messzemenő felvilágosító munkát kell folytatnunk, át kell vizsgálnunk az ifjúsági irodalom eddigi termékeit, és tömegszervezetekben, kultúrális megmozdulásokon, szülői értekezleteken, munkaközösségi gyűléseken, sajtóban egyaránt foglalkoznunk kell a kérdéssel.

A másik feladatunk, hogy a rossz helyébe jó könyvet, irodalmi értékű, művészi, nevelő hatású és optimista, derűs, szocialista világnézetet hirdető könyvet adjunk a gyermekek kezébe. Ehhez természetesen elsősorban az írók megértése kell. A Szovjetúnió művészei példaképen állhatnak előttünk, akik a proletarjátus harcában fontos tényezőnek tekintik az irodalmat. *Lenin* erről így ír: „Az irodalomnak pártirodalommá kell lennie. Az irodalom művelése egyáltalán nem lehet a proletáriátus egyetemes ügyétől független magánügy.[18]

A kapitalizmusban a könyvkiadás kérdése profit kérdése volt. Megfizethetetlen ára volt az ifjúsági könyvnek, s ami megjelent, az is nagyrészt az uralkodó osztály erkölcsének megfelelő burzsoá mákonyt hintette el az ifjúság körében.[19] *Tóth Rezső* érdekes adatot hoz fel a Neue Freie Presse ifjúsági leányolvasmányokról szóló cikkéből. Az író rámutat az irodalom osztályirodalom jellegére: „A díszes külső szinte megszabja a tárgyat, olyan legyen az, ami főkép az úri osztályt érdekli; olyan történetek, mik ez osztály fiatal leányainak életéből vannak merítve, vagy ha már a tárgy, legalább a felfogás, a megvilágítás jellemzően ez osztályé.“[20] Nyelvük, tárgyuk, leginkább pedig légkörük és problémájuk csak az uralkodó, elnyomó osztály gyermekeit érdekelhetik, a kitaszítottaktól, az elnyomottaktól eleve idegen alkotások: „szereplőik rendesen gazdag úrigyermekek, történetük többnyire a jómódú gyermekek életviszonyaiból valók; nyelvük a „művelt körök“ udvarias, finom nyelve. „E könyvek legtöbbjében bőven esik szó tengeri fürdőkről, a saját kocsijukon való kirándulásokról, dúsgazdag rokonságról, estélyekről, drága báliruhákról“. Legfeljebb az elszegényedett gazdag leányok intő példáját rajzolják ezek a könyvek, mert — teszi hozzá

[18] *Lenin:* Az irodalomról. A Marxizmus—Leninizmus Kis Könyvtára. 45—48. szám. Szikra, 1949.

[19] V. ö. *Lenin:* Az ifjúsági szövetségek feladatai. Szikra. 1948. 6. l.

[20] *Tóth Dezső:* A Magyar Ifjúsági Irodalom És A Népiskolai Ifjúsági Könyvtár. A VKM-hez intézett jelentés 1904. 28. l.

zárójelben a cikkíró — valóságos szegény, közönséges leány élete persze aligha volna alkalmas tárgy! Ezt a hazug burzsoá ideológiát hirdette és szolgálta az iskola is, amely bár a polgári társadalom szerint az egész társadalmat szolgálja, valójában csak az uralkodó osztály érdekeit tekinti. *Konsztantinov* idézi *Lenintől:* „A valóságban az iskola akarat nélküli eszköze volt mindig a polgárság uralmának, teljesen áthatotta a polgári kasztszellem, és az volt a célja, hogy a kapitalistáknak alázatos rabszolgákat és jó munkásokat neveljen".[21]

Ezek helyett az új időknek megfelelő felszabadult munkásosztályt kell ábrázolni, és azt a hősies küzdelmet, amely idáig elvezetett. Érdekessé kell tennünk a könyveket, olvasótábort kell szerveznünk. Ezt csak úgy tehetjük, ha olyan tárgyú és hangú, sőt formájú könyvet adunk az ifjúság kezébe, amely korának, fejlettségének, öntudatának, jövő terveinek legjobban megfelel, kibontakozását a legnagyobb mértékben elősegíti. Példát vehetünk a szovjet ifjúsági irodalomról.

A szocialista nevelést, mint minden nevelői ráhatást a gyermekkorban kell megalapozni. *M. I. Kalinin*, a Komszomol hetedik közgyűlésén tartott beszédében hangsúlyozza, hogy az ifjúságot elsősorban kivételesen éles fogékonysága különbözteti meg a felnőtt embertől. Éppen ezért „az ifjúságot az eszményi élmények utáni feszült vágyakozás jellemzi".[22] Ezt a hősies, eszményi életkeresést kell kielégítenie az ifjúsági írónak.

Hallgassunk meg erre vonatkozóan néhány vallomást: „Hősökről szeretnék olvasni, akik minden helyzetben feltalálják magukat". „Nem szeretem, ha a hős lemond a céljáról". „A nép győzelmével végződjön a könyv, de a büntetés se maradjon el". A munka hőseinek dicsőségéről akar olvasni egy VI. osztályos munkásfiú: „Munkásújítókról szóljon a könyv, akik rossz gépek helyébe újakat hoznak és ezzel a munkát megkönnyítik".

Szinte kivétel nélkül a harc hősies, boldog, eredményes megvívásáról akarnak hallani gyermekeink. Ők maguk szabják meg tehát ifjúsági irodalmunk követelményeit:[23] Mutassa be a könyv a mindennapi élet harcainak szépségét, győzelmét, a jövő eredményességét és munkás, dolgozó népünk dicsőségét. Most azután már az a feladat, hogy ankétok keretében szülők és nevelők, írók és politikusok egyaránt *beszéljenek* a kérdésről, önmagukban és dolgozó

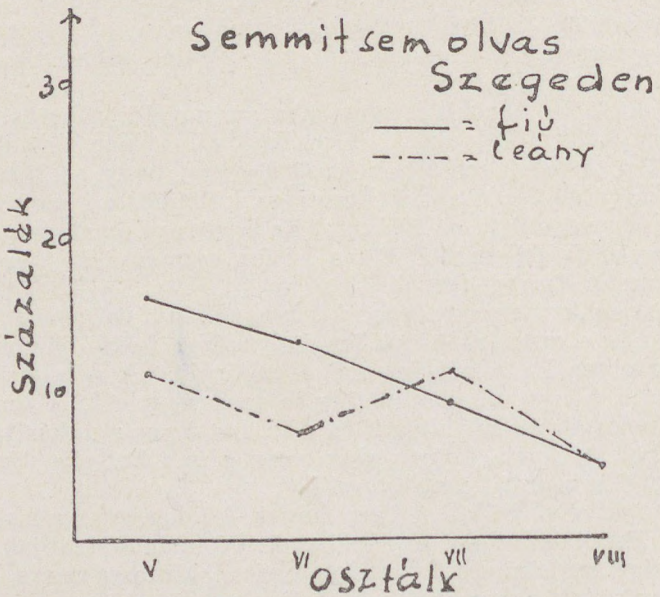
[21] *Lenin* V. I. Művei XXIII. kötet, 119. l.

[22] *M. I. Kalinin:* I. m. 8. l.

[23] Jellemzően mutat rá erre *Harsányi István:* „Ma már semmiféle hókuszpókusszal sem tudjuk időn túl elaltatni a gyermek és serdülő realitások után esengő sóvárgását és nem tudjuk megakadályozni, hogy észrevegye és megbírálja a felnőttek társadalmának kinövéseit, kisiklásait és bűneit." Elvi kérdések egy ifjúsági regény körül. Cselekvés Iskolája. 1938—39. 431. l.

népünkben tudatosítsák ifjúsági nevelésünknek ezen egyik központi feladatát.[24]

Legfontosabb programmunk, mint a termelés más ágában is, a termelékenység fokozása. Több, jobb irodalmi könyvre van szükség, másrészt azonban még fokozottabb mértékben kell szocialista öntudatunknak felfigyelni a selejtcsökkentésre. Ezen a téren teljesen fel kell számolnunk a selejtet. 5 éves tervünk gazdasági fellendülésével együtt nő kultúrális emelkedésünk. Habár a kultúrális felépítmény elmarad a gazdasági alépítmény mögött, a különbséget tervszerűséggel szűkítenünk lehet. Azt mondhatnók, hogy a kérdés gyökere a villamosításban, a falu gépesítésében rejlik. A falunak évi ritmusa van, szemben a város napi ritmusával. *Wagner R.* találóan írja: „A közvilágítással, az ipartelepek megvilágításával

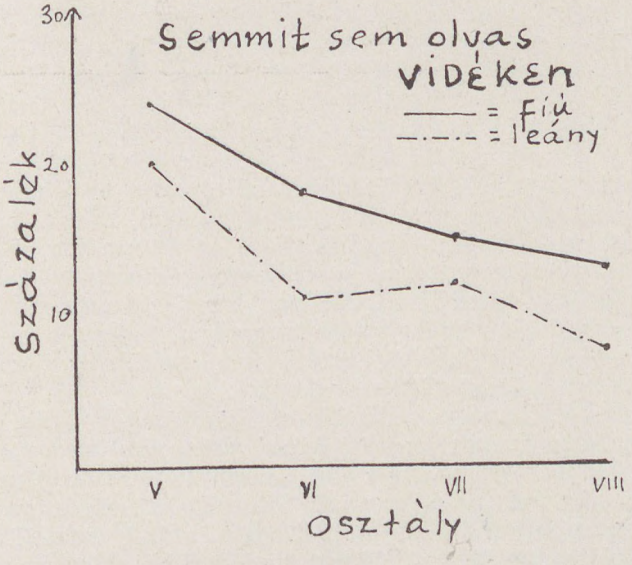

a városi lakosság függetlenítheti magát az évi életritmusától, míg a falu és a tanya nem".[25] A villamosítás tehát e kultúrális felleme-

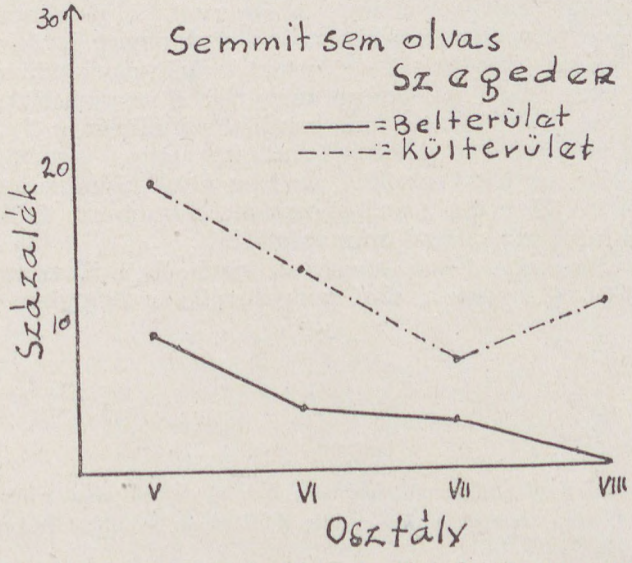
[24] Eddig is történt már sok szép kezdeményezés ezen a téren, az Országos Neveléstudományi Intézet külön osztálya foglalkozik a kérdéssel, azonkivül a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége, Szülők iskolái, a Magyar Irók Szövetsége, a Magyar—Szovjet Művelődési Társaság ifjúsági csoportja (l: Köznevelés 1948. 280. 280. l.), a Negyedik Egyetemes Nevelésügyi Kongresszus ülései stb. Addig, amíg a mult elszigtelet kísérletei a társadalom segítsége nélkül csak kísérletek maradtak (l: A Jövő Útjain 1934. márc.—ápr. számát „A gyermek" ifjúsági irodalom rovatát), addig népi demokráciánk az MDP és tömegszervezetek segítségével véghez is fogja vinni célkitűzéseit.

[25] *Wagner R.:* Az Alföld településeinek életritmusa. l. Tiszatáj. 1947. 47. l.

kedés egyik záloga. 3 éves tervünk már eddig is sokat tett ennek érdekében és 5 éves terveink véglegesen felszámolják ezt a kér-

dést. A falu villanyt kap és ezzel együtt megjelenik a rádió, a mozi, a falu gépállomáshoz jut és ezzel velejár a munkaidő megrövidü-

lése, a kultúrális igény növekedése. A párt és tömegszervezetek eljutnak a falu dolgozó népéhez, amikor „az egész nép tanul". A

szülő és a gyermek egyaránt a leghaladottabb tudományból táplálkozik. A szülők és gyermekek izlése csiszolódik, egyidejűleg csökken a selejt, a ponyvaolvasók száma és növekszik az érdeklődés a kultúrális javak, irodalmi értékű könyvek iránt. Ma még az a helyzet, hogy a vidék és város, a belterület és külterület között a nemolvasók számában százaléknyi különbség áll fenn. Ez a különbség fiúknál 8—5—6—8%, leányoknál 9—4—1—3%, Szeged és a vidék között. A bel- és külváros közötti különbség 10—9—4—11%.

Ezek a számok csak a nem olvasók százalékszámát tüntetik fel, ha figyelembe vesszük azt is, hogy az olvasók is többet olvasnak olyan helyen, ahol könyvtár van, ez a százalék még a havonta átlag olvasott darbszámok különbségével is gyarapszik. A város és falu közötti különbség fokozatos eltűnése a kultúrális különbségek megszüntetéséhez vezet. Az általános iskola forradalmi lépés volt ezen a téren. Fokozatos kiépítése fegyver a dolgozók kezében. Ha ezt a vizsgálatot néhány év mulva megismételnők, bizonyára eltűnnének a számok közötti különbségek is.

A kultúrális éhség kielégítésére épp azokon a helyeken tapasztalt jelenség az úgynevezett újraolvasás, ahol kevés a könyv.

Helytelenül látja ezt a kérdést a kapitalista beállítottságú *Lewis M. Terman*. Szerinte az újraolvasás jelensége a nemek közötti eltérő izlésben keresendő.[26] A leányok 30%-ban, a fiúk csak 18%-ban olvassák el újra könyveiket. Mennyivel inkább valószerű az, hogy azok a gyermekek olvassák el újra könyveiket, akiknek nem áll rendelkezésükre kellő számú jó könyv.

A Szovjetúnió, mint minden esetben, itt is kipróbált és bevált tapasztalatokkal segít bennünket. A Szovjetúnió Kommunista Bolsevik Pártja többizben foglalkozott a pedagógiai irodalom, sőt a gyermekirodalom kérdésével. A proletár internacionalizmus és a szocialista haza igazi szeretetére nevelnek a szovjet ifjúsági regények. Hősöket mutatnak be, akik mintaképül állnak az ifjúság előtt. *I. N. Krasznobajev* vizsgálataiból tudjuk, hogy a gyermekek igen nagy százaléka irodalmi hősöket, az írók által tolmácsolt tudósokat és művészeket, katonákat, pedagógusokat, társadalmi és forradalmi közéleti szereplőket választ mintaképül.[27]

A Párt iránymutatását követi az iskola és a Komszomol. Irodalmi ankétokat tartanak, ahol megvitatják a megjelent könyve-

[26] Genetic studies of genuis volume I. Mental and physical traits of a thousand gifted children. Second edition. *Lewis M. Terman*. Stanford University, California. 1926. 450. l.

[27] *Krasznobajev:* A középiskolák VIII—X. osztályos tanulóinak hősei. Szovjetszkaja Pedagogika. 1949. 72—79. l.

ket.[28] A könyv jól kiegészíti az iskola anyagközlő munkáját is. Az a gyermek mutat fel jobb előmenetelt, aki sokat olvas.[29]

A Komszomol szervesen kiegészíti az iskola munkáját ezen a téren is. Könyvismertetéseket, vitadélutánokat rendez az úttörő őrsben; felolvasnak és beszélgetnek érdekes könyvekről. A Komszomol ebben is megfogadja Leninnek tanácsát, aki hangsúlyozta a Komszomol felelősségteljes nevelő szerepét az ifjúság irányításában: „Csak, ha az ifjúság oktatását, szervezését, nevelését gyökeresen átalakítjuk, csak akkor érhetjük el, hogy az ifjú nemzedék erőfeszítéseinek eredményeképpen létrejöjjön az a társadalom, amely nem hasonlít a régihez, azaz a kommunista társadalom."[30]

A pedagógusoknak nemcsak a gyermekeket kell nevelni ezen a téren, hanem a szülők felvilágosításában is fontos szerepet kell betölteniök. A Szovjetúnió szocialista társadalma magas kultúrális szintet mutat: Ott mindenki olvas, tanul, a szülők példájukkal is hatnak a gyermekekre.[31]

A pedagógus csak akkor tud felvilágosító munkát végezni, ha jól ismeri a gyermekirodalmat. A Szovjetúnióban külön tanszéken tanítják a gyermekirodalmat.[32]

A gyermekirodalom kérdése a Szovjetúnióban központi kérdés, mint ahogyan a nevelés minden területe az. Írók, művészek, politikusok kapcsolódnak bele ebbe a munkába. Érdekes megemlíteni *Sztálin* beszélgetését *A. Sz. Jakovlevvel*, a szocialista munka hősével.[33]

Tennivalónkat ezen a téren legtömörebben és legszebben *Krupszkaja* asszony szavaival fejezhetjük ki: „Legfontosabb feladatunk természetesen, hogy felébresszük az érdeklődést, a szeretetet a könyv és az olvasás iránt, mert ez segíti a gyermekeket, hogy később az új élet építői lehessenek.[34]

[28] Erről számol be *A. Logunova:* Skólnüj Komszomol i gyirektor skóli. „Narodnoje obrazovanyije". 1949. 22. l. *B. P. Jeszipov:* Ob intyeresze k ucsebnüm zamjatyijarü. „Szemja i skóla. 1949. 1. sz. 11. l. *T. V. Tuzova:* Osztályon kivüli olvasás az alsóbb osztályokban. Nacsalnaja Skóla. 1949. 1. sz. 38—40. l.

[29] *B. P. Jeszipov-Goncsarov N. K.:* Pedagogika. Ucspedgiz. 1946. 313. l.

[30] *Lenin:* Az ifjúsági szövetségek feladatai. Szikra 1948.

[31] *I. L. Pecsernyikova:* Trudovoje voszpitanyije v szemje. Ucspedgiz. 1948. 56. skv. l. L: „Vecserom za knyigoj" c. fejezetét.

[32] Erre vonatkozólag a Komszomolszkaja Pravda 1949. szept. cikke: „Javítani kell a gyermekirodalom tanítását".

[33] L: *A. Sz. Jakovlev:* A fellegekig. Bpest. Szikra. 1945. 75. skv. l.

[34] V. ö.: A vezetők könyve. Oroszból fordította Nánásy György. Uj Magyar Könyvkiadó Ifjúsági Könyvtára. 1948. 133. l.

L'intérêt littéraire des enfants fréquentant les écoles primaires supérieures se trouvant aux environs de Szeged

L'auteur a examiné 7397 enfants des deux sexes. 4730 en ont été de la province et 2667 de Szeged. Les recherches ont été exécutées partiellement à l'aide d'un questionnaire par lequel il a cherché la composition statistique et l'évaluation en pourcents concernant le problème: à quel âge, de quel sexe et dans de quelles conditions sociales les enfants lisent-ils des contes, des oeuvres littéraires, ou de la littérature de quatre sous, -ou rien, c est à dire rien excepté les livres d'école et les journaux.

La seconde méthode s'est tournée vers les enfants avec une série de questions nouvelles. A part les questions déjà mentionnées, -pour se rendre compte de la sociabilité des enfans, l'auteur a posé des questions concernant leurs amusements et leurs camarades préférés. De même, il y ont figuré les questions sur l'auteur du livre, sur son volume, son contenu et sur ses personnages. Contrairement aux questions précédentes, l'auteur n'a point visé á obtenir des résultats statistiques exprimés en pour cents, mais pareillement à la méthode clinique de Piaget mais à l'aide des questions fixées préalablement il a essayé d'obtenir les réponses sur les questions. Pour compléter l'examen, l'auteur a donné aux enfants la composition: „Le livre que je voudrais lire!"

Finalement tous ces résultats ont été comparé avec les compte-rendus que, sur la demande de l'auteur, — les étudiants des cours de spécialisation, (en plupart des instituteurs de province et de campagne) ont donné sur l'état des bibliothèques de leurs écoles et sur les lectures de leurs élèves.

Les résultats d'ensemble figurent sur les tableuax suivants:

Tableau 1.

L'importance de la fable est qu'au seuil de l'intérêt littéraire elle développe le goût de l'enfant, élargit sa vision de l'univers, de même que ses connaissances concrètes tout en l'amusant. La fable doit représenter la vie réelle, sans bannir le romantisme et sans moraliser trop. La fonction de la fable est de rapprocher l'enfant à l'intelligence de la vie, à l'appréciation du travail et à la formation du sens de justice. Le folklore y joue un grand rôle. La littérature soviétique y sert également de modèle.

Tenir les enfants á distance des, mauvais génies, des furies, des diables, des sorcieres, c'est ce que Makarenko proclame.

La littérature réaliste russe montre aux enfants dans une forme intélligible et littéraire les héros du travail, les conquêtes de la téchnique. Dans la lutte

à Szeged: *En province*

Masse	V.e garçons		V.e filles		VI.e garçons		VI.e filles		VII.e garçons		VII.e filles		VIII.e garçons		VIII.e filles		Garçons	Filles
Nombre des écoliers examinés	335		467		315		373		233		352		228		314		1161	1506
	768	*%*	*755*	*%*	*607*	*%*	*660*	*%*	*451*	*%*	*569*	*%*	*358*	*%*	*572*	*%*	*2184*	*2556*
Nombre de ceux qui lisent des oeuvres littéraires	111	29	136	29	126	40	157	42	135	58	194	55	150	66	213	68		
	137	*18*	*128*	*17*	*179*	*30*	*218*	*33*	*198*	*44*	*267*	*47*	*201*	*56*	*371*	*65*		
Nombre de ceux qui lisent des contes	154	40	234	50	98	31	164	44	35	15	84	24	18	8	57	18		
	349	*46*	*453*	*60*	*215*	*35*	*350*	*53*	*104*	*23*	*188*	*33*	*39*	*11*	*97*	*17*		
Nombre de ceux qui lsent des romans idecolportage	58	15	46	10	50	16	26	7	42	18	35	10	48	21	28	9		
	95	*12*	*23*	*3*	*102*	*17*	*19*	*3*	*81*	*18*	*46*	*8*	*71*	*20*	*46*	*10*		
Nombre de ceux qui ne lisent rien	62	16	51	11	41	13	26	7	21	9	39	11	12	5	16	5		
	187	*24*	*151*	*20*	*111*	*18*	*73*	*11*	*68*	*15*	*68*	*12*	*47*	*13*	*57*	*8*		

Le total des écoliers examinés à Szeged:	2667
Le total des écoliers examinés en province:	*4730*

Tableau I.

Tableau I.

des riches et des pauvres, ils comprennent à temps les forces motrices de la société. -Au cours des examens il a été prouvé que déjà les enfants de 10—11 années exigent la vérité, des événements qui se sont réellement passés et où la justice se fait valoir. En province, à la campagne on lit plus de contes qu'en ville. Les fillettes lisent plus de contes, les garçons en lisent moins et en cessent la lecture plus avant. A ce sujet il n y a pas une telle différence entre les classes V—VI, qu'il n'y en a entre la VIe et VIIe.

Les enfants cherchent 70—80% des lectures mouvementées, dont l'action se déroule vite et qui sont remplis d'aventures.

C'est l'époque des livres de Cooper, Charles May, Jules Verne, mais en même temps celle des conquêtes techniques et des découvertes. C'est à la même source que la soif pour la littérature de quatre sous vient se desaltérer. C'est pourquoi nous pouvons détourner l'intérêt de l'enfant de cette catégorie de littérature en lui donnant de bons livres qui pourtant l'intéressent. Il y faut beaucoup de tact. Il est bien regrettable que dans la question des bibliothèques scolaires la situation est peu favorable dans les écoles rurales, qui avant, ont été des écoles primaires. Elle est meilleure en ville, surtout dans la cité, où l'école primaire supérieure a été formée des écoles bourgeoises ou des lycées et où nous trouvons des bibliothèques scolaires, munies de plus ou moins de livres. Au cours de notre plan quinquennal cette question sera réglée. Chaque école aura une bibliothèque moderne.

A Szeged et à ses environs le nombre des enfants lisant des romans de quatre sous monte à pic. Ce nombre montant culmine entre l'âge de 13—14 ans C'est ici que nous découvrons la plus grande différence entre les lectures des garçons et celles des fillettes. (Les garçons lisent 9—10% de plus que les fillettes, en province cette différence augmente à 10—12%). Les fillettes ne compensent pas cette différence par la meilleure qualité de leurs lectures, car elles, à leur tour, sont attachées à des romans pour jeunes filles d'une valeur bien douteuse-ou pas même douteuse-car elles représentent l'idéologie les intérêts bourgeois.

Il nous faut absolument prendre en considération les prétentions et l'intérêt de l'enfant et les suivre. Il n'y a pas d'autre possibilité de captiver son intérêt. Car ce n'est pas à la nature de l'enfant qu'il nous faut changer, mais au contenu et à la forme.

L'opinion d'un enfant du VIe est caractéristique: „Il importe que toujours il se passe quelque chose."

La voie vers les livres pour la jeunesse et plus tard vers la littérature de valeur conduit à travers les livres d'images, les fables, les histoires aventureuses, etc. Lors de ses recherches l'auteur n'a guère trouvé de divergences à ce sujet. Un développement normal se fait remarquer. Les enfant de la grande plaine hongroise, surement sous l'influence du folklore, -lisent des contes de fées bien longtemps. Les résultats de l'auteur divergent á ce point de celles de Wolgast, Rumpf, Terman et de ceux de Budapest. La différence est plutôt une différence de milieu, se produisant des différences sociales. La question suivante est à poser· à quels enfants les livres d'une valeur littéraires sont-ils accessibles? Ici la différence est déja considérable. Tandis que dans le centre de la ville de Szeged le nombre des enfants lisant de bons livres est: 46—53—69—72%, — dans les

périphéries il diminue de 30—32—21—13% La solution du problème ne doit pas être cherchée dans différence des prétentions sur de bons livres ou les différence de sexe. Elle est à trouver dans les raisons matérielles. La politique d'education nationale du féodal-capitalisme hongrois ne s'est guère soucié de bonnes bibliothèques pour la jeunesse. Les livres écrits pour la jeunesse reflétaient une conception du monde antiscientifique et, conformément aux intérêts de classe, ces livres même n'ont été accessibles qu'à un petit groupe des privilégiés.

Le meilleur moyen de former une opinion sur l'intérêt littéraire des enfants est de prendre en considération à part le nombre des enfants qui lisent et ceux qui ne lisent pas et à part le partage qualitatif des livres, — le nombre des livres échouant à un enfant. La différence qui se produit entre le nombre de lectures des enfants de Szeged et ses environs comme de ceux de la cité et des périphéries de Szeged est considérablement augmentée par ce quotiens.

Le nombre des livres échouant mensuellement à un enfant est représenté sur le tableau ci-dessous:

Combien de livres lit-il par mois ?

		V.e classe		VI.e classe		VII.e classe		VIII.e classe	
		Garçons	Filles	Garçons	Filles	Garçons	Filles	Garçons	Filles
Szeged	Périphéries	2.7	3.1	3.1	4.9	4.7	2.5	4.9	5.2
	Cité	4.2	5.2	5.2	5.7	5.5	5.2	5.8	5.8
	Province	2.3	2.7	2.7	3.4	3.4	2.8	3.9	4.8

Tableau 2.

La littérature pour la jeunesse a été un terrain souvent méprisé dans la littérature. La valeur des livres pour la jeunesse a dépendu du bon plaisir de l'éditeur et de sa soif de profit. Ainsi, il est à comprendre que les livres diléttants n'ont pas suscité le désir de la lecture et n'avaient pas de valeur pédagogique.

La littérature soviétique nous montre aussi la voie à suivre. Elle réalise la principe selon lequel ce n'est que le grand écrivain et qui a un programme de valeur qui a le don de se rapprocher de l'âme enfantine. Al' Union Soviétique l'enfant est considéré comme citoyen soviétique. Il est apprécié et c'est pourquoi on lui donne des livres de valeur à la main. La soif pour les histoires d'aventures que l'enfant soviétique éprouve également est satisfaite par des événements pris dans la vie, écrits par les plus grands écrivains soviétiques.

La littérature réagit sur la société et ainsi elle gagne un rôle définitif dans l'éducation de la jeunesse.

Au cours des recherches, les désirs des enfants concernant la littérature pour la jeunesse se faisaient entendre. Le trait commun en a été que chaque enfant exige la représentation de la vie réelle. C'est alors la vie qui les intéresse. Un enfant de VIIe. exprime bien caractéristiquement cette idée: „Il faut que le

livre nous représente des héros, qui aiment le peuple et il faut aussi que les personnages soient des ouvriers". C'est alors le genre de livres que les enfants veulent lire. Le petit prolétaire exploité par „l'orde" capitaliste a lu avec incrédulité et mécontentement les histoires des enfants des classes bourgeoises. Aujourd hui il entend de sa propre vie.

L'examen nous donne beaucoup d'enseignemets et nous donne en même temp beaucoup de tâches à accomplir. Il faut que notre jeunesse obtienne des livres de valeur littéraire qui en même temps l'intéressent, conviennent à son goût et au degré de son développement. Il faut que la société, le pédagogue et l'écrivain courent à son aide. L'édition des livres est dans les mains de l'état, l'influence favorable se fait déjà remarquer. Il faut que les livres représentent la classe ouvrière affranchie et ses luttes heroïques.

D'aprés Kalinin: „Il est caractéristique pour la jeunesse qu'elle éprouve un désir tendu por les évenements idéals" C'est ce désir que l'auteur de la jeunesse actuelle doit satisfaire.

L'éclaircissement de grande envergure des parents et des pédagogues est indispensable pour éveiller dans l'enfant l'intérêt et l'amour pour les livres.

BIBLIOGRÁFIA.

Babuskin A. P.: Az orosz gyermekirodalom története. Ucspedzig 1948.

Benedek R.: A mai külföldi gyermekirodalom. A Jövő Útjain IX. évf.

Berend Klára: Az ifjúság irodalmi érdeklődése. Szeged, 1935.

Binét Ágnes: Ponyvairodalom a gyermekszobában. Köznevelés III. évf. 6. sz. 1947.

Bjelinszkij: Két gyermekkönyv (Bjelinszkij művei négy kötetben III. kötet. Pétervár, 1906).

Bühler Ch: Das Märchen und die Phantasie des Kindes. Bh. 17. Leipzig 1918.

Bühler K.: Die geistige Entwicklung des Kindes. VI. Auflage Jéna 1930.

Darvas Andor: A ponyvakérdés. Nevelésügyi Szemle 1939. 203—207. l.

Dégh Linda: Adatok a magyar parasztság irodalmi életéhez. Magyar Századok. Budapest, Egyetemi Nyomda. 1948. 299—315. l.

Dégh Linda: Népmese és ponyva. Magyar Nyelvőr. 1946—47. V. folyt.

Gonsarov W. K.—Jeszipov B. P.: Pedagogika 1946.

Gorkij: A felelőtlen emberekről és napjaink gyermekirodalmáról.

Gorkij: Literaturu gyetjam.

Gorkij: O literature. Goszlitizdat 1936.

Gyulai Ágost: A népiskolai ifjúsági könyvtárak számára ajánlott művek magyarázatos jegyzéke. Budapest 1947.

Hetzer H.: Der Einfluss des negativen Phase auf soziales Verhalten und literarische Produktion pubertierender Mädchen. 1926.

Hetzer H.: Kind und Schaffen. 1931.

Harsányi István: Elvi kérdések egy ifjúsági regény körül. Cselekvés Iskolája. 1938—39. 428—436. l.

Ivanov: Komszomol a Bolsevik Párt segítője. Szikra 1949.

Jakovlev A. Sz.: A fellegekig. Budapest, Szikra 1945.

Jeszipov B. P.: „Ob intyeresze k ucsebnüm zamjatyijarm" Szemja i skóla. 1. sz. 11. l.

Kalinin M. I.: A kommunista nevelésről. Budapest. Szikra 1948.

Kardos László: A gyermek és a könyv. Köznevelés 1948. 7. 8. 9. 10. sz.

Kosztantinov: A szovjet pedagógia 30 éve. Egyetemi Nyomda N. V. Budapest, 1949.

Kosevaja E.: Elbeszélés a fiamról. 1947.

Kovács Ágnes: Kalotaszegi népmesék. UMNGY V—VI. Budapest. 1943. I. k.

Krasznobajev I. M.: A középiskolák VIII—X. osztályos tanulóinak hősei. Szovjetszkaja pedagógika. 72—79. l.

Krupszkaja N. K.: A nevelésről és tanításról. Tanulmányok gyűjt. Ucspedgiz. 1946.

Lenin: Az irodalomról. Szikra 1949.

Logunova: Az Iskolai Komszomol és az iskola igazgatója. Národnoje Obrazovanyije. 2. sz. 22. l.

Lubko Vaszilij: A szovjet ifjúság.

Lyvov K. I.: Hogyan tanulmányozzák a Pedagógiai Intézet hallgatói a tanulókat. Szovjetszkaja Pedagógika 1949.

Lenin: Az ifjúsági szövetségek feladatai. Szikra. 1948.

Makarenkó: Igor és társai. Budapest. Uj Magyar Könyvtár. 1948.

Makarenkó: Válogatott pedagógiai tanulmányok. Budapest. Uj Magyar Könyvtár. 1948.

Mérei Ferenc: A gyermek világnézete. Budapest. Anonymus. 1945.

Nagy László: A gyermek érdeklődésének lélektana. Budapest. Franklin 1908.

Nagy László: A háború és a gyermek lelke. Magyar Gyermektudományi Társaság. Budapest. 1916.

Nógrády László: A gyermek.

Nyireő Éva: A tul korai olvasmányok veszedelme. A Jövő Utjain. XIII. évf. 1. szám.

Ogorodnyikov I. T., Simbirjev P. N.: Pedagógika. Ucspedgiz. Moszkva 1946.

Pecsernyikova J. L.: Trudovoje voszpitanyije skolnyika v szemje. 56. l. „Vecserom za knyigoj."

Poljanszkij Sz. N.: A pedogógiai intézetek hallgatói hivatásbeli padogógiai előkészítésének néhány kérdéséről. Szovjetszkaja Pedagógika 1949.

Rumpf A.: Kind und Buch. II. Auflage 1928. Berlin und Bonn.

Scoupin: Lebensbild eines deutschen Schuljungen: Komissionsverlage von J. A. Barth. Leipzig.

Stelly Géza: Mit olvas a mai gyermek. Népoktatási Szemle. 1934. jan.-márc.

Szemák István: A magyar ifjúság irodalmi története.

Szentmihályi János: Az iskolai könyvtár, mint a nevelés eszköze. Köznevelés, 1949. 659—661.

Szobojlev A. I.: A lenini tükröződési elmélet és művészet. Budapest, Szikra. 1949.

Sztálin: A falusi ifjúsági aktiva és a diákifjúság feladatairól. 1948. (F. c 32—74.)

Terman Lewis M.: Mental and physical traits of a thousand gifted children. Stanford University, California, 1926² (XV. fej.)

Tóth Dezső: A magyar ifjúsági irodalom és a népiskolai ifjúsági könyvtárak. 1904. A VKM-hez intézett jelentés. Uránia, 1904. szeptemberi sz.-ból klny.

Trencsényi-Waldapfel Imre: Az újabb magyar gyermekirodalom. Magyarok, II. évf. IX. szám 550—552. l.

Tuzova T. V.: Osztályon kivüli olvasás az alsóbb osztályokban. (A 187. moszkvai leányközépiskola munkájának tapasztalataiból). Nacsalnaja skóla, 1949. 1. sz. 38—40. l.

Ujváry Lajos: A mai gyermek és a könyv. (A Tanítás Problémái 14. sz.) Egyetemi Nyomda. Budapest 1936.

Ujváry Lajos: Az Egri Csillagok a középiskolában. A Jövő Útjain XI. 134—137. l.

Várkonyi Hildebrand: A gyermekkor lélektana. (6—12) II. Szeged, 1940.

Zollinger M.: Das literarische Verständnis des jugendlichen und der Bildungswert der Poesie. Leipzig—Berlin 1926.

